Eduskunta
Hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Hallintovaliokunta perjantai 22.10.2021 klo 11.15 / VNS 4/2021 vp / Asiantuntijapyyntö

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Viitaten lausuntopyyntöönne VNS 4/2021, Tulli esittää lausuntonaan seuraavaa:

Tullin tehtävänä on huolehtia Suomen osalta osana EUn tulliunionia tulliselvitystehtävät ulkorajat ylittävän tavaraliikenteen osalta. Tulliselvitystehtävän lisäksi Tulli valvoa kaikkea Suomen valtakunnan rajat (ulko- ja sisärajat) ylittävää liikennettä liikennemuodosta ja rajasta riippumatta. Valvontatyöhön liittyy liikennevirroissa tapahtuvien poikkeamien havainnointi sekä näihin poikkeamiin reagointi. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta on merkityksellistä organisoida valvonta tapahtumaan rajoilla tai niiden läheisyydessä taikka tavaroiden purkupaikoilla, jotta säännöstenvastaiset tavarat eivät ehdi levitä kuluttajajakeluun. Samalla on taloudellisesti tarkoituksenmukaista, ettei kaikki tavaroiden säännöstenmukaisuutta valvovat viranomaiset sijoita omia virkamiehiään rajoille, vaan Tulli hoitaa keskitetysti kaiken tavaroihin (ml. matkustajien mukanaan tuomat tavarat) valvonnan yhdellä kertaa – osin tullitehtävänä ja osin muiden viranomaisten lukuun. Tulli hoitaa jo nykyisellään valvontatehtäviä kaikkien ministeriöiden hallinnonalojen tehtäväalueilla.

Kiteytetysti voinee todeta, että Tulli poimii rajat ylittävästä liikenteestä pois ihmisten terveyttä ja ympäristöä vaarantavat tuotteet. Varsinaisen kansalaisille näkyvän valvontatyö ohella Tulli huolehtii myös ulkomaan kauppaa harjoittavien yritysten verotarkastuksista sekä havaittujen rikollisten ilmiöiden ja toimijoiden rikostiedustelusta ja esitutkinnasta.

Sisäisen turvallisuuden selonteko ja Tullin toiminta sisäisen turvallisuuden varmistamisessa

Sisäisen turvallisuuden selonteon näkökulmasta Tulli erottuu lainvalvonnan, rikoksellisen sekä petoksellisen toiminnan torjunnan ja rajat ylittävien tavaravirtojen turvallisuuden varmistamisen lisäksi myös lainmukaisen kansainvälisen kaupan helpottajana ja varmistajana sekä suomalaisen elinkeinoelämän toimintaedellytyksien (tasapuoliset kilpailumahdollisuudet) tukijana. Tullin merkitys selonteossa esiin nostetun arjen turvallisuuden ylläpitäjänä onkin merkittävä myös asiakirjassa erikseen

mainittujen vastuiden ulkopuolella – eli yhteiskunnan, ympäristön ja kansalaisten turvallisuuden varmistajana.

Ulkorajaliikenteen sekä EU:n sisämarkkinoihin kuuluvan Suomen rajat ylittävän posti-, henkilö- ja kaupallisen tavaraliikenteen valvonnan osalta Tullin toiminta ja sen kattavuus tuodaan esiin sisäisen turvallisuuden selonteossa asianmukaisesti. Tullin yhteistyö EU:n ulkorajoilla Venäjän ja Norjan kanssa, samoin kuin alueellinen yhteistyö Pohjoismaiden ja Baltian maiden kanssa on pandemian aikana jatkunut sujuvana, ja hallintojen välinen tiedonvaihto ja muu yhteistyö on kyetty pitämään normaalilla tasolla myös muiden kolmansien maiden suuntaan. Kansainvälinen viranomaisyhteistyö on sujunut poikkeusolosuhteiden aikana hyvin, siitäkin huolimatta, että tullirikostorjunnan kansainvälinen luonne ja logististen ketjujen monimutkaisuus asettavat erityisiä reunaehtoja yhteistyölle.

Sisäisen turvallisuuden selonteossa tuodaan esiin myös vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden toimintatapoihin ja organisoitumiseen liittyvät muutokset. Nämä heijastuvat suoraan myös Tullin toimintasektorilla. Uusien rikollisryhmittymien aikaisempaa löyhempi rakenne ja selkeämpi väkivaltaan ja viranomaisvastaisuuteen painottuva luonne edellyttää Tullissa uudenlaista lähestymistapaa niin resurssi- kuin juridisessa mielessä. Tämä korostuu operatiivisen rikostorjunnan ja tullivalvonnan lisäksi muussakin toiminnassa, jonka yhteydessä ollaan konkreettisesti tekemisissä virkamiesten turvallisuutta potentiaalisesti uhkaavien asiakkaiden kanssa.

Selonteko nostaa ansiokkaasti esiin kansainvälisten kuljetusketjujen turvallisuuteen ja verkossa käytävän kaupan määrälliseen kasvuun liittyvät ongelmakohdat sekä niiden edellyttämät muutostarpeet ja kehittämiskohteet kansallisella tasolla. Tulli on myös tästä näkökulmasta edistänyt tiedonvaihtoa sekä kansallista ja kansainvälistä tietojärjestelmien yhteiskäyttöisyyttä (interoperability) osana lainvalvontaviranomaisten monenkeskistä yhteistyötä. Sähköinen kaupankäynti on myös Euroopan Unionin tulliliitossa keskeinen teema ja yksi EU:n tulliliiton toimintasuunnitelman keskeisistä prioriteeteista. Sähköisen kaupankäynnin valtava volyymi ja verkkokauppaan kytkeytyvät riskit kuluttajien ja ympäristön turvallisuudelle asettavat entistä suuremman paineen tullitoiminnan digitalisoimiseksi teknisten menetelmien kehittämiseksi, jotta toiminnan vaikuttavuus pystytään varmistamaan kansainvälisen kaupan muuttuessa.

Muuttuvan toimintaympäristön osalta selonteko korostaa ansiokkaasti kestävän kehityksen näkökulmaa, jossa Tullin rooli jatkossa globaalin kaupankäynnin ja eurooppalaisten standardien valvonnassa korostunee erityisesti, kun liikutaan logististen ketjujen ja kansainvälisen kaupankäynnin lainmukaisuuden solmukohdissa. EU ajaa samanlaista näkökulmaa Tullin roolista myös globaalilla tasolla kuljetusketjujen ympäristövaikutusten ja kestävän kehityksen seurannan osalta.

Euroopan unionin tulliliiton ja Vero- ja Tullipääosaston (DG TAXUD) toimialueeseen kuuluvan yhteistyön lisäksi on huomioitava Tullin poikkeuksellinen rooli moniviranomaiskentässä kansainvälisten monenkeskisten organisaatioiden, EU-virastojen sekä Euroopan komission muiden pääosastojen suuntaan. Tulli edistää sisäisen turvallisuuden selonteon tavoitteita omalla toimialueellaan aktiivisesti niin lainvalvontavirastojen (Europol, Interpol, Frontex) kuin myös muiden EU-ja kansainvälisten organisaatioiden (OLAF, WCO, OECD, ETYJ) kanssa toteutettavassa yhteistyössä ja tuo sitä kautta huomattavaa poikkihallinnollista lisäarvoa kansallisen tason ilmiökuvaan.

Tullin säädöksiin perustuva viranomaisyhteistyö ja arjen turvallisuutta takaava toimeenpanorooli on sisäisen turvallisuuden selonteossa esiin nostettua PTR-yhteistyötä huomattavasti laajempaa. Tämä rooli edellyttää tulevaisuudessa Tullin henkilöstön osaamisen ja organisaation toimintakyvyn tukemista niin teknologisten, infrastruktuuriin liittyvien kuin henkilöstöresurssienkin näkökulmasta, sekä työturvallisuusaspektin nykyistä kattavampaa huomioimista. Tämä korostuu rajat ylittävän liikenteen turvallisuuden osalta tulevaisuudessa entisestään verkkokaupan jatkuvasti kasvaessa sekä henkilöiden rajaliikenteen ja kaupallisen tavaraliikenteen toipuessa COVID-19 -pandemiaa edeltäneelle tasolle tai sen yli.

Selonteon johtopäätökset ja esitetyt kehittämistoimet

Selonteossa korostetaan luottamuksen säilyttämistä yhteiskuntaan ja viranomaistoimintaan. Tullin näkemyksen mukaan tämä tavoite on ehdoton edellytys viranomaistoiminnan hyväksyttävyydelle. Jo pelkästään laajalla viranomaistoiminnan hyväksyttävyydellä ja avoimuudella on merkittävä ennalta ehkäisevä vaikutus yhteiskunnan erilaisiin sisäisen turvallisuuden häiriöihin. Tulli pitää osaamisen kehittämistä, viranomaisen palvelukykyä ja yhteistyökykyä viranomaistoiminnan kulmakivinä luottamuksen syntymisessä ja ylläpitämisessä.

Selonteossa tuodaan esiin viranomaisten rikostorjunnallisen kyvykkyyden vahvistamista erityisesti rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Selonteon kirjaukset keskittyvät poliisitoimintaan tällä sektorilla, mutta Tulli haluaa korostaa sitä, että rikostorjuntaviranomaisena Tullin tehtäväalue on lähes yksinomaa kansainvälistä ja rajat ylittävää rikollisuutta. Rikostorjuntaviranomaisten resursseja ja kyvykkyyksiä sekä rikosprosessin viranomaisten yhteistyötä tuleekin Tullin näkemyksen kehittää tasapainoisesti kaikkien prosessiin osallistuvien viranomaisten osalta. Selonteossa todetuista rikostorjunnan prioriteeteista talous-, ympäristö- ja huumausainerikokset ovat myös Tullin rikostorjunnallisten toimenpiteiden keskiössä.

Tulli jakaa selonteossa esitetyn näkemyksen siitä, että sisäisen turvallisuuden laadukkaisiin palveluihin ja osaavaan henkilöstöön tulee panostaa jatkossa. Yhteiskunta ja siihen liittyvät toiminnot (Tullin näkökulmasta erityisesti rajat ylittävä liikenne ja kaupankäynti) sähköistyvät ja viranomaisten toiminnan pohjana oleva tietomäärä on moninkertaistunut, mikä edellyttää viranomaistoiminnalta aiempaa parempaa kykyä soveltaa viranomaistoiminnassa automaatiota, data-analytiikkaa, koneoppimista sekä muita uusia teknologioita. Tullin näkemyksen mukaan onkin perusteltua osoittaa viranomaisille riittävät voimavarat tietopohjaisen viranomaistoiminnan kehittämiseksi paitsi valvontatyön tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi myös laillisten toimijoiden toiminnalle aiheutuvien häiriöiden minimoimiseksi. Tullilla ei ole ollut riittäviä resursseja hyödyntää tällaisella tavalla teknologian mahdollisuuksia.

Selonteossa esitetään Tullin sisäisen turvallisuuden tehtävissä toimivien virkamiesten henkilöstömäärän nostamista 120 henkilötyövuodella. Tulli pitää ehdotusta oikeansuuntaisena. Samalla Tulli haluaa korostaa polttavaa tarvetta lisätä Tullin voimavaroja investoida uuteen teknologiaan, jotta voidaan turvata Tullin kyky varmistaa rajat ylittävän liikenteen turvallisuus yhteiskunnalle, ympäristölle ja kansalaisille sekä kyky huolehtia laittomasti toimivien yritysten ja henkilöiden saattamisesta rikosvastuuteen erityisesti rajat ylittävään rikollisuuden osalta. Nykyisellään Tullin resurssit eivät riitä saatavissa olevan teknologian asianmukaiseen

hyödyntämiseen, minkä seurauksena valvontakyky ja -tulos on heikompi kuin se perustellusti voisi olla.

Hannu Mäkinen
pääjohtaja